

О. О. ГРИНЬК/В,
*ад'юнкт кафедри кримінального процесу,
Київський національний університет внутрішніх справ*
А. О. ЛЯШ,
*канд. юрид. наук, доцент,
завідувач кафедри кримінального права та правосуддя,
Міжнародний економіко-гуманітарний університет
ім. академіка Степана Дем'янчука*

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ УЧАСНИКІВ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ: ОКРЕМІ ПИТАННЯ УДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Анотація

Розглядаються окремі заходи забезпечення безпеки учасників кримінального процесу, пропонуються зміни та доповнення окремих статей чинного Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь в кримінальному судочинстві».

Аннотация

Рассматриваются отдельные меры обеспечения безопасности участников уголовного процесса, предлагаются изменения и дополнения отдельных статей Закона Украины «Об обеспечении безопасности лиц, участвующих в уголовном судопроизводстве».

Annotation

The separate measures of providing of safety of participants of criminal process are examined, changes and additions of the separate articles of Law in force of Ukraine are offered «About providing of safety of persons which take part in the criminal legal proceeding».

В сучасних умовах боротьби зі злочинністю і її організованими формами особливої актуальності набуває забезпечення безпеки учасників кримінального процесу засобами нормативно-правового регулювання.

Забезпечення безпеки учасників кримінального процесу - це виконання правоохоронними органами правових, організаційно-технічних та інших заходів, спрямованих на захист життя, здоров'я і майна осіб, взятих під державний захист, від протиправних посягань з метою створення необхідних умов для належного здійснення правосуддя (ст.1 Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь в кримінальному судочинстві». Далі - Закон) [1].

Проблеми забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному процесі розроблялися такими науковцями, як В. І. Бояров, Т. І. Грузінова, Л. Б. Ільковець, Г. О. Душейко, Н. С.Карпов, Ю. М. Крамаренко, М. В. Куркін,

Н. В. Пилипенко та іншими. [2, с. 76-129; 3, с. 209-218; 4, с. 90-97; 5, с. 245-252; 6, 20 с].

Прийнято ряд законодавчих актів, спрямованих на забезпечення безпеки та захисту учасників кримінального процесу, їх близьких родичів. Зокрема, стаття 7 Закону, передбачає такі заходи забезпечення безпеки, як особиста охорона, охорона житла і майна; видача спеціальних засобів індивідуального захисту і сповіщення про небезпеку; заміна документів та зміна зовнішності; зміна місця роботи або навчання; забезпечення конфіденційності відомостей про особу; закритий судовий розгляд та інші [1].

Останні два заходи забезпечення безпеки, на наш погляд, мають особливе значення з точки зору правового регулювання та організаційного забезпечення їхнього виконання.

Так, згідно ст. 15 Закону нерозголошення відомостей про осіб, взятих під захист, може здійснюватися шляхом:

а) обмеження відомостей про особу в матеріалах перевірки (заявах, поясненнях тощо), а також протоколах слідчих дій і судових засідань, заміни прізвища, імені, по-батькові в цих документах псевдонімами за постановою органа дізнання, слідчого, прокурора чи за ухвалою суду про зміну анкетних даних. Ці постанови (ухвали) до матеріалів справи не приєднуються, а зберігаються окремо в органі, в провадженні якого знаходиться кримінальна справа.

б) проведення упізнання особи поза візуальним спостереженням того, кого впізнають, з дотриманням вимог кримінально-процесуального законодавства;

в) невключення до списку осіб, які підлягають виклику в судові засідання, дійсних анкетних даних про особу, взятую під захист;

г) виклику до суду цієї особи виключно через орган, який здійснює заходи безпеки,

д) накладення тимчасової заборони на видачу відомостей про особу, взятую під захист, адресними бюро, паспортними службами, підрозділами державтоінспекції, довідковими службами АТС та іншими державними інформаційно-довідковими службами.

Згідно з ч.1 ст.16 Закону у разі коли цього потребують інтереси безпеки осіб, взятих під захист, за мотивованою ухвалою суду передбачена можливість проведення закритого судового засідання (судовий розгляд).

Крім того, для забезпечення безпеки свідка чи потерпілого, суд за власною ініціативою або за клопотанням прокурора чи іншого учасника судового розгляду, свідків або потерпілих, які підлягають допиту, виносить мотивовану ухвалу про проведення допиту цих осіб за відсутності підсудного. За цих же підстав допускається також допит одного підсудного за відсутності інших. Після повернення підсудного до залу судового засідання суд зобов'язаний ознайомити його з показаннями, які було дано за час його відсутності, і надати йому можливість дати пояснення з приводу цих показань (ч.2 ст.16 Закону).

У виняткових випадках суд може звільняти потерпілих і свідків, щодо яких здійснюються заходи безпеки, від обов'язку з'являтися у судові засідання за наявності письмового підтвердження показань, даних ними раніше (ч.3 ст.16 Закону).

Аналіз змісту зазначених норм цього Закону, на наш погляд, свідчить про потребу внести в них деякі зміни і доповнення. Так, у пункт «а» ст.15

після слів «за ухвалою суду» доповнити словами «або постановою судді», а після слів «знаходиться кримінальна справа» доповнити словами «за правилами зберігання цілком таємних документів, які складають державну таємницю». Належність відомостей щодо осіб, відносно яких застосовуються заходи безпеки, до державної таємниці визначено п.4.1.6 Зводу відомостей, що становлять державну таємницю [7].

У пункт «б» ст.15 після слів «того, кого впізнають», доповнити словами «з використанням в процесі провадження відповідних слідчих дій науково-технічних засобів, які застосовуються», а далі за текстом.

Пункт «г» ст.15 доповнити словами «з дотриманням заходів безпеки та конфіденційності».

Пункт «д» ст.15 цього Закону після слова «службами» доповнити словами «з вилученням в разі необхідності у зазначених органах інформаційно-довідкових відомостей (документів) і приєднанням їх до постанови (ухвали), передбаченої пунктом «а»».

Крім того, необхідно визначити термін тимчасової заборони на видачу відомостей щодо особи, взятої під захист. На нашу думку вона має бути встановлена в межах строків, визначених ч 1 ст.13 Закону України «Про державну таємницю» для інформації, що має гриф «цілком таємно», а саме - 10 років [8].

У зв'язку із викладеним, статтю 16 Закону доповнити пунктами 4, 5, 6 такого змісту: «Кримінальна справа, в якій були застосовані заходи забезпечення безпеки особи, зберігається у суді, що розглядав справу, окремо від інших справ за правилами збереження цілком таємних документів. Це ж правило поширюється на випадки пересилання справи у передбачених законом випадках (апеляційне, касаційне провадження та ін).

Така кримінальна справа може бути видана для вивчення (ознайомлення) особам, які мають допуск до відомостей, що становлять державну таємницю за формами 1 або 2, на письмовий запит науково-дослідної, навчальної чи іншої установи не раніше 10 років з моменту закінчення провадження і прийняття остаточного рішення у ній і лише з письмового дозволу голови суду.

Забороняється надавати для ознайомлення (вивчення) такі справи особам, які не мають відповідного допуску до роботи з таємними документами».

Подальше удосконалення чинного законодавства стосовно механізму забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства, на наш погляд, спри-

ятиме успішному вирішенню завдань попередження, розкриття та розслідування тяжких злочинів.

Література:

1. Закон України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» // Відомості Верховної Ради України. - 1993. - №11. - Ст.51 (з наступними змінами станом на 06.02.2003 року).
2. Бояров В. І., Ільковець Л. Б., Гоузінова Т. І. та ін. Коментар до Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» від 23 грудня 1993р. // Законодавство України. Науково-практичні коментарі. - 2002. - № 1,- С. 76- 129.
3. Душейко Г. О. Проблеми правового забезпечення осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві // Вісник Запорізького юридичного інституту. - 2004. - Випуск 2 (27).- С. 209 - 218.
4. Карпов Н. С. Законодавство України у сфері забезпечення безпеки свідків та потерпілих 7/ Вісник Київського національного університету внутрішніх справ. - 2006. - № 1. - С. 90-9 7.
5. Крамаренко Ю. М. Шляхи вдосконалення процесуального забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства //Вісник Запорізького юридичного інституту. - 2004. - Випуск 2 (27). - С. 245 - 252.
- 6 Куркін М. В. Проблеми забезпечення безпеки суб'єктів кримінального процесу: Автореф. канд. юрид. наук. - Харків, 1999. -20 с.
7. Звід відомостей, що становлять державну таємницю, затверджений наказом Служби безпеки України від 12.08.2005 року № 440. Зареєстровано в міністерстві юстиції України 17 серпня 2005 р. за Ns 902 /11182.
8. Закон України «Про державну таємницю» //Відомості Верховної Ради України. - 1994,-№16,- Ст 93 (з наступними змінами станом на 19 02.2004 року).